

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ
REVIEWS AND ANNOTATIONS

ПРОЕКТ „БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА ЗА ДЕЦА
И ЮНОШИ XX–XXI В.“

Александра Антонова

Институт за литература при Българската академия на науките

<https://doi.org/10.70300/oWHiY3qoZZoP9rfX>

Резюме: Текстът представя идеята и основните направления на работа на проекта „Българската литература за деца и юноши XX–XXI в.“ и демонстрира неговия интердисциплинарен характер, който съчетава литературоведски, архивистки и психодраматични подходи към литературата ни за деца. В представянето е възпроизведен моделът на многоаспектен подход на проекта към литературнохудожественото наследство, който мисли творбата и естетически, и психологически, и педагогически, и методически, и илюстрационно, и поколенчески, търсейки да улови динамиката и дефиницията както на самия канон, така и на понятието за канон. Акцент в настоящото представяне на проекта са концепцията и подготовката на предстоящата кръгла маса на тема „Съвременната българска литература за деца и юноши“.

Ключови думи: детско-юношеска литература; публикации; архиви; работилници; кръгли маси; изследвания; илюстрации; канон

Проектът „Българската литература за деца и юноши XX–XXI в.“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ и реализиран в Института за литература при БАН, се насочва към проучването на художествени текстове за деца и юноши от български автори, на архивни материали и критическа рецепция, разделена в две основни области – проблемни изследвания и изследвания на отделни автори, като включва издирване и дигитализация на български периодични издания за деца и юноши, които не са били експонирани в интернет до този момент. През първия етап на проекта са дигитализирани и представени в персонални профили над 750 книги на 40 автори, а през втория дотук са добавени още 52 книги на трима автори, като работата по дигитализация продължава. Принцип в подбора на книгите за дигитализация е да обхване различни издания на един и същи текст с цел да се проследи динамиката на възприятието и преиздаването му, което само по себе си е важен показател за литературния историк, както и да представи впечатляващото разнообразие от илюстраторски почерци в изработването

на българската детска книга, да възпроизведе живота на книгата и чрез битието на текста в илюстрацията. По този начин експонираните на сайта книги за деца оформят своеобразни каталози и галерии.

Акцент в работата на проекта е проучването и представянето на архивни документи, експонирани в галерии в персонални профили на сайта: снимки, ръкописи, лични библиотеки, лични документи, кореспонденция и др. Снабдяването на представените документи със съответни метаданни ги въвежда още по-пълноценно в изследователската работа на учени, преподаватели, архивисти, студенти.

Съществена цел на проекта е цялостното представяне на критическата рецепция на литературата ни за деца и юноши, разделено в три направления: „проблемни изследвания“ – тук са включени аналитични наблюдения върху проблеми и явления в развитието на детско-юношеската ни литература; „форум“ – тук са обединени изследвания върху автори, които нямат обособен собствен профил на сайта; текстове „за автора“, които допълват критическата рецепция за автор с изграден собствен профил на сайта. Освен че са в различен съдържателен формат, публикуваните изследвания носят и схващанията за литературния процес на различни поколения критици и историци с особена чувствителност към художествените специфики на детско-юношеската ни литература.

Направление в работата по проекта е и организирането и провеждането на научни събития, които консолидират общността от съвременни изследователи, като присъединяват и специалисти от съседни, свързани области – педагози, психолози, методици, илюстратори, библиотекари, архивисти, писатели. След научната конференция „Пътят на българската литература за деца и юноши“, последвана от сборник с текстовете на докладите, през втория етап, в края на април 2025 г., предстои провеждането на кръгла маса под наслов „Съвременната българска литература за деца и юноши“, която отново цели да събере различни гледни точки. Проблемните полета на форума създават културни синхронии и диахронии чрез аналитични исторически и компаративистки прочити, които залагат като „скрит“ знаменател на изследванията въпроса за оперативната критика на съвременната детска литература. Направленията на работа на кръглата маса ще бъдат интердисциплинарни, ще съчетават социологически, педагогически, методически, литературноисторически, оперативно-критически, илюстраторски и сценични подходи към текста за деца, разгръщайки го в различни контексти.

Литературноисторическият контекст на интерпретацията на съвременните текстове за деца ще се създаде от наблюдения върху книги за деца на Фани Попова-Мутафова, Вера Балабанова, Цоньо Калчев, Емилиян Станев, Атанас Цанков, върху основополагащото и все още неизследвано в цялост интелектуално средище на писатели и художници – в. „Септемврийче“ (и приложението му „Родни простори“ – жива и отзивчива платформа за най-новите текстове и илюстрации за деца), върху издателската отговорност в амбициозни проекти на издателство „Отечество“. Литературнокритическият

подход ще изследва естетически явления и тенденции в съвременни български текстове за деца и юноши, както и интеркултурните взаимодействия с текстове на чужди автори. Съществен литературно-теоретичен фокус е динамиката в съотношението форма – съдържание при интерактивните дигитални формати на новото четене.

Педагогическият и психологическият подход ще се интересуват от възприемането и осмислянето на художествен текст от детето на XXI в., анализа на актуалните читателски интереси, писането по трудни теми, дебата за добрата книга за деца.

На основата на емпирични наблюдения ще се разгърне и методически анализ на преподаването на съвременната литература за деца в различни възрастови и образователни етапи: начална училищна възраст и предучилищна възраст. Методиката ще обгледа сама себе си чрез анализ на интерактивните методи при преподаването на дисциплината „Литература за деца и юноши“ на бакалаври. Важен акцент в работата на кръглата маса ще бъде и илюстрацията за деца като една от най-ранните и ярки срещи с изкуството.

В програмата на кръглата маса е очертан блок с разработки на студенти, които ще съпоставят различни поколения български и чуждоезични текстове за най-малките читатели. Предвидено е и участието в онлайн дискусии на колеги – преподаватели в български училища в чужбина. По време на работата на кръглата маса ще бъде представен проектът „Препоръчай ми книга“, инициатива на Втория салон на съвременната българска литература за деца и младежи, провел се на 30 ноември и 1 декември 2024 г. във Флоренция. По време на кръглата маса ще бъде представен и вече изграденият сайт на проекта с неговата богата дигитална библиотека и архивохранилище.¹

Проектът осъществява активна връзка наука – образование, като организира и поредица от творчески работилници с ученици от различни възрасти с акцент върху психодраматичните възможности и провокации на текста за деца. В работилниците в първия етап учениците бяха поощрени да драматизират импровизирано текстове за деца на български автори от различни поколения – както съвременни, така и превърнали се в класически. Творческите импровизации предоставиха интересни наблюдения, които предстои да бъдат анализирани и обобщени в полза на педагози, психолози и методици. За втория етап на проекта са замислени работилници с ученици от гимназиален етап, работен семинар с учители и работен семинар със студенти, на който те ще представят свои разработки в областта на българската литература за деца и юноши.

Проучването на психологическите и педагогическите възможности на литературата за деца е в основата и на поредицата от срещи с писатели „по трудни теми“, предвидени за всеки от двата етапа.

Важен продукт от работата по проекта са изданията – тематичните антологии и книгите с нови научни изследвания. След тематичната антология „Играта“, събрала текстове от двете най-значими издания за деца преди периода на Народната република – сп. „Светулка“ (1904–1947) и сп.

„Детска радост“ (1910–1947), във втория етап ще бъде реализирана още една тематична антология: „Вярата и семейството“, текстовете за която понастоящем се селектират и нормализират.

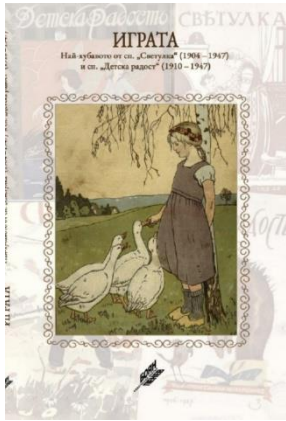
Дотук по проекта са реализирани още две издания: монографията на Огняна Георгиева-Тенева „Големите периодични издания и литературата за малките“ и сборникът с текстове от първата конференция – „Пътят на българската литература за деца и юноши“. В момента освен по втората антология по проекта – „Вярата и семейството“, тече работата и по подготовката на издание с лирически текстове за деца на Васил Павурджиев, останали пръснати в периодиката. До края на втория етап са предвидени още авторски издания: творчески портрети на Лъчезар Станчев и Стоян Дринов, както и изследвания върху текстове за деца на Фани Попова-Мутафова, Николай Фол, Христо Радевски, Младен Исаев, Янаки Попов, Биньо Иванов, Иван Цанев, Петя Караколева и Велизар Николов. Заедно с разработките върху Гео Милев, Емилиян Станев, Калина Малина, Васил Попов, Леда Милева, Елин Пелин, Ангел Каралийчев, Емануил Попдимитров, Николай Райнов, Стилиян Чилингиров, Лъчезар Станчев, Яна Язова, Елисавета Багряна, Асен Босев, Санда Йовчева, Чичо Стоян, Петко Славейков, Змей Горянин, Веса Паспалеева, Иван Вазов и Дора Габе, осъществени през първия етап, те ще бъдат включени в колективна монография по проекта. На сайта ще бъде публикувана и „монография в развитие“, която ще представи в поредица студии върху актуалния жанр на българското фентъзи.

Извършваните проучвания разширяват, допълват, структурират и популяризират знанието за автори, явления, контексти и чрез свободния достъп до дигиталните онлайн ресурси на проекта, предназначени изключително и само за научни и образователни цели, ще бъдат полезни в работата на специалисти, преподаватели и студенти, на българските лекторати и училища в чужбина, на различни поколения любители на златната и преоткриваната детска книга.

Акцентът върху новите научни изследвания през втория етап на проекта насочва вниманието към критическата рецепция на детската ни литература, видяна в приемственост и развитие, и към днешната критическа чувствителност и отговорност спрямо многоаспектния ѝ феномен.

Фиг. 1. Лого на проекта
„Българската литература за
деца и юноши XX–XXI в.“

Фиг. 2. *Играта*.
Най-хубавото от сп. „Светулка“ (1904–1947) и
сп. „Детска радост“ (1910–1947).
Лице на корица

Фиг. 3. Огняна Георгиева-Тенева, „Големите
периодични издания и
литературата за малките“.
Лице на корица

Фиг. 4. „Пътят на
българската литература
за деца и юноши“.
Лице на корица

БЕЛЕЖКИ

- ¹ Уебсайт на проект „Българската литература за деца и юноши XX–XXI в.“ [online], [прегледано на 01.06.2025]. Достъпно на: bglitdetska.ilit.bas.bg

ЛИТЕРАТУРА

АНТОНОВА, А. и др. (съст.), 2023. *Играта: Най-хубавото от сп. „Светулка“ (1904–1947) и сп. „Детска радост“ (1910–1947)*. София: ИЦ „Боян Пенев“ – Институт за литература при БАН, 260. ISBN 978-619-7372-63-2.

АНТОНОВА, А. (съст.), 2024. *Пътят на българската литература за деца и юноши*. Сборник с научни изследвания. София: ИЦ „Боян Пенев“ – Институт за литература при БАН, 284. ISBN 978-619-7372-87-8.

ГЕОРГИЕВА-ТЕНЕВА, О., 2024. *Големите периодични издания и литературата за малките*. София: ИЦ „Боян Пенев“ – Институт за литература при БАН, 156. ISBN 978-619-7372-88-5

REFERENCES

ANTONOVA, A. i dr. (sast.), 2023. *Igrata: Nay-hubavoto ot sp. „Svetulka“ (1904–1947) i sp. „Detska radost“ (1910–1947)*. Sofia: ITs „Boyan Penev“ – Institut za literatura pri BAN, 260. ISBN 978-619-7372-63-2.

ANTONOVA, A. (sast.), 2024. *Putyat na balgarskata literatura za detsa i yunoshi*. Sbornik s nauchni izsledvania. Sofia: ITs „Boyan Penev“ – Institut za literatura pri BAN, 284. ISBN 978-619-7372-87-8.

GEORGIEVA-TENEVA, O., 2024. *Golemite periodichni izdania i literaturata za malkite*. Sofia: ITS „Boyan Penev“ – Institut za literatura pri BAN, 156. ISBN 978-619-7372-88-5

PROJECT “BULGARIAN LITERATURE FOR CHILDREN AND YOUTH XX–XXI C.”

Abstract: *The text presents the idea and the main directions of work of “Bulgarian Literature for Children and Adolescents of the 20th–21st Centuries” project, demonstrates its interdisciplinary nature, which combines literary, archival and psychodramatic approaches to our literature for children. The presentation reproduces the project model of a multi-faceted approach to literary heritage, which considers texts aesthetically, psychologically, pedagogically, methodologically, illustratively and generationally, seeking the dynamics and definition of both the canon itself and the concept of canon. Accent of the present text is the concept and the organization of the upcoming “Contemporary Bulgarian Literature for Children and Adolescents” Round Table.*

Keywords: *literature for children and adolescents; publications; archives; workshops; Round tables; research; illustrations; canon*

Assoc. Prof. Aleksandra Antonova, PhD

Institute for Literature, Bulgarian Academy of Science

52 Shipchenki Prohod Blvd.

1113 Sofia, Bulgaria

WOS Researcher ID: AAC-1897-2022

E-mail: aantonova@ilit.bas.bg